

Ρήγας Βελεστινλής

Η “Χάρτα” της Ελλάδος, 1796 - 1797

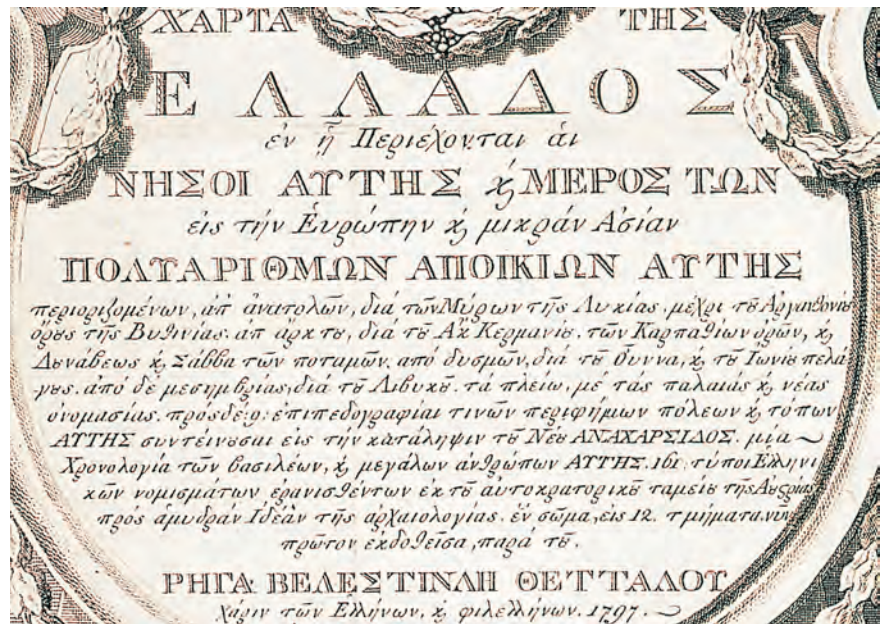
Στην Κοζάνη, η Κοβεντάρειος Δημοτική Βιβλιοθήκη φυλάσσει στη συλλογή της ένα από τα λίγα σωζόμενα πλήρη αντίτυπα της *Χάρτας της Ελλάδος* του Ρήγα Βελεστινλή. Από ό,τι είναι γνωστό, άλλες πόλεις στις οποίες υπάρχουν πλήρη αντίτυπα του χαρτογραφικού αυτού μνημείου του Ελληνισμού, σε βιβλιοθήκες και δημόσιες ή ιδιωτικές συλλογές, είναι στην Ελλάδα η Αθήνα, η Θεσσαλονίκη, τα Αμπελάκια, η Άνδρος, η Τήνος και το Καπέσοβο και στο εξωτερικό η Βιέννη, το Βελιγράδι, το Παρίσι, το Λονδίνο, η Στοκχόλμη και το Κέμπριτζ της Μασαχουσέτης.

Ο μεγάλος αυτός χάρτης του Ρήγα, διαστάσεων σχεδόν 2x2 μ., είναι όχι μόνο ένα κορυφαίο επίτευγμα του Ελληνικού Διαφωτισμού και της ελληνικής χαρτογρα-

ρχισε την προετοιμασία της *Χάρτας* στο Βουκουρέστι και ολοκλήρωσε τη χάραξη και την εκτύπωσή της στη Βιέννη το 1797, σε δώδεκα φύλλα, αριθμημένα από το 1 έως το 12, από τα οποία το υπ' αριθ. 1 που απεικονίζει την Κωνσταντινούπολη τυπώθηκε το 1796. Η Κοζάνη (ως *Κόζιανη*) σημειώνεται στο κέντρο της βόρειας πλευράς του υπ' αριθ. 5 φύλλου και αποτελεί τοπωνυμιακή προσθήκη του Ρήγα, δεδομένου ότι τα ξένα χαρτογραφικά πρότυπα που χρησιμοποιεί δεν σημειώνουν μέχρι τότε την πόλη.

Η περιοχή που απεικονίζεται στα δώδεκα φύλλα της *Χάρτας* εκτείνεται από τα βόρεια του Δούναβη μέχρι την Κρήτη και από τις δαλματικές ακτές μέχρι τη Μαύρη Θάλασσα και τις δυτικές περιοχές της Μικράς Ασίας.

Την εποχή της σύνταξής της η επιστημονική χαρτογρα-

φίας στα τέλη του 18ου αιώνα, αλλά και ένα παγκόσμια σημαντικό χαρτογραφικό έργο. Η σημασία της *Χάρτας* σε διεθνές επίπεδο έχει αρχίσει να προβάλλεται μόλις πρόσφατα και ο σπουδαίος αυτός χάρτης βρίσκεται τη θέση που του αξίζει στο παγκόσμιο χαρτογραφικό στερέωμα.

Ο Ρήγας, γνωστός για τη γεωγραφική του ευρυμάθεια και για το ότι “...η συγκριτική γεωγραφία ήταν από τις προσφιλέστερες ενασχολήσεις του”, όπως σημειώνει ο λόγιος Κωνσταντίνος Αγαθόφρων Νικολόπουλος (Παρίσι, 1824),

φία είχε σημειώσει μεγάλες προόδους στις στρατιωτικές της όμως εφαρμογές και γι’ αυτό οι εξελίξεις, ως απόρρητες, δεν ήταν ευρύτερα διαδεδομένες. Οι χάρτες της στρατιωτικής χαρτογραφίας δεν ήταν γνωστοί στους λόγιους χαρτογράφους και γι’ αυτό τα χαρτογραφικά πρότυπα που χρησιμοποιεί ο Ρήγας είναι τα διαδεδομένα, κυρίως γαλλικά και ιδιαίτερα οι χάρτες της σχολής του μεγάλου χαρτογράφου Guillaume Delisle, που κυριαρχούν στην ευρωπαϊκή χαρτογραφία τον 18ο αιώνα.

Δημοτική Χαρτοθήκη Κοζάνης [Αρχοντικό Λασιάνη]

ΔΗΜΟΣ ΚΟΖΑΝΗΣ / ΚΟΒΕΝΤΑΡΕΙΟΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΟΖΑΝΗΣ / ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ: Προγραμματική Συνεργασία 2008-2010 “Οργάνωση και Ανάδειξη Δημοτικής Χαρτοθήκης Κοζάνης”. Εγκαίνιο, 11 Οκτωβρίου 2008 / Έκθεση “Η Κοζάνη στον Κόσμο των Χαρτών”, 12 Οκτωβρίου - 7 Δεκεμβρίου 2008.

Η ιστορική σημασία της *Χάρτας* στο πλαίσιο του Ελληνικού Διαφωτισμού, αλλά και άλλες πτυχές της σχετικά με τη συμβολική και θεματική σημασία της, έχουν ευρύτατα αναλυθεί, από τη σκοπιά των ανθρωπιστικών επιστημών, περισσότερο στην ελληνική παρά στην ξενόγλωσση βιβλιογραφία.

Οι πατριωτικές, ιστορικές, πολιτικές, κοινωνιολογικές, φιλολογικές, αρχαιολογικές, παιδαγωγικές, λαογραφικές, σημειολογικές κ.ά. αντιμετώπισεις, είτε παραδοσιακού τύπου είτε μοντέρνου (ακόμη και μεταμοντέρνου), έχουν τεκμηριωθεί στη βιβλιογραφία.

Η όποια “χαρτογραφική” θεώρηση του περιεχομένου της *Χάρτας* από τη σκοπιά όμως της “ανθρωπιστικής” οπτικής, ήταν πάντα εστιασμένη στη λεγόμενη θεματική συνιστώσα του χάρτη, με αντικείμενα ενδιαφέροντος κυρίως το εμβληματικό διακοσμητικό υπόμνημα (*cartouche*), τα νομίσματα, τα συνοδευτικά κείμενα και τη θέση τους στον χάρτη, τις ένθετες επιπεδογραφίες ιστορικών περιοχών, τα τοπωνυμικά στοιχεία, τις γεω-ιστορικές αναφορές και τα άλλα σχετικά θεματικά στοιχεία, πάντα όμως με περιγραφικό χαρακτήρα και με την προσέγγιση που ακολουθείται στις ανθρωπιστικές επιστήμες.

Κατά τα τέλη του 20ού αιώνα επιχειρείται για πρώτη φορά στην Ελλάδα μια καθαρά επιστημονική χαρτογραφική ανάγνωση της *Χάρτας*, ακολουθώντας τη μεθοδολογία της σύγχρονης χαρτογραφικής επιστήμης, η οποία ορίζει τους βασικούς κανόνες με τους οποίους γίνεται η χαρτογραφική ανάγνωση και ανάγνωση ενός χάρτη, σύμφωνα με τους κανόνες της χαρτογραφικής επιστή-

μης. Όμως, ακόμη και στην περίπτωση αυτή δεν επιχειρείται η επιβαλλόμενη επιστημονική χαρτογραφική μελέτη της μέχρι το 2007, όταν για πρώτη φορά διατυπώνεται ένα σχήμα αναλυτικής γεωμετρικής προσέγγισης της “χαρτογραφίας της *Χάρτας*”.

Αυτό γίνεται, εκτός από την εφαρμογή ερμηνευτικών κανόνων της επιστημονικής χαρτογραφίας, με τη βοήθεια που προσφέρουν σήμερα οι ψηφιακές τεχνολογίες ανάλυσης και οπτικοποίησης των ιστορικών χαρτών.

Η *Χάρτα* στην Κοζάνη

Το αντίτυπο της *Χάρτας* της Κοζάνης είναι δωρεά στη Δημοτική Βιβλιοθήκη, το 1853, του κοζανίτη λόγιου Ευφρονίου Ραφαήλ Πόποβιτς και αποτελεί τον κορυφαίο χαρ-

τογραφικό θησαυρό της *Χαρτοθήκης* της. Αποτελεί μέρος της τυπολογίας εκείνης της έκδοσης της *Χάρτας* (μαζί π.χ. με του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και της Γενναδείου Βιβλιοθήκης) που χαρακτηρίζονται από την προσθήκη τεσσάρων τοπωνυμίων και τη διαφορετική γραφή ενός (τα τέσσερα στο φύλλο υπ' αριθ. 5 και το ένα στο φύλλο υπ' αριθ. 8), τα οποία ελλείπουν ή διαφέρουν από μια δεύτερη τυπολογία της (π.χ. του Αρχείου Χαρτογραφίας του Ελληνικού Χώρου του ΜΙΕΤ –Δωρεά Βίκτωρος & Νιόβης Μελά- και της συλλογής Σύλβιας Ιωάννου).

Η *Χάρτα* της Κοζάνης, μετά την επιβεβλημένη συντήρησή της, θα αποτελεί τη μόνιμη βάση ενός πολύπτυχου εκπαιδευτικού και μορφωτικού προγράμματος της *Δημοτικής Χαρτοθήκης* στο *Αρχοντικό Λασσάνη* με την εφαρμογή νέων ψηφιακών τεχνολογιών πληροφόρησης και επικοινωνίας.

Κείμενο / επιμέλεια:

Ευάγγελος Λιβιεράτος, Καθηγητής ΑΠΘ / Επιστημονικός υπεύθυνος.